

Kohtulahendite kogumik

Kohtuasi C-473/16

F

versus

Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal

(eelotsusetaotlus, mille on esitanud Szegedi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság)

Eelotsusetaotlus – Euroopa Liidu põhiõiguste harta – Artikkel 7 – Era- ja perekonnaelu austamine –
Direktiiv 2011/95/EL – Pagulase staatuse või täiendava kaitse seisundi saamise nõuded –
Seksuaalse sättumuse tõttu tagakiusamise hirm – Artikkel 4 – Faktide ja asjaolude hindamine –
Ekspertiisi korraldamine – Psühholoogilised testid

Kokkuvõte – Euroopa Kohtu (kolmas koda) 25. jaanuari 2018. aasta otsus

1. *Piirikontroll, varjupaik ja sisseränne – Varjupaigapoliitika – Pagulasseisund või täiendava kaitse seisund – Direktiiv 2011/95 – Rahvusvahelise kaitse taotluse läbivaatamise menetlus – Faktide ja asjaolude hindamine – Seksuaalse sättumuse tõttu tagakiusamise hirm – Kohustus pidada seksuaalset sättumust tõendatud faktiks ainuüksi taotleja avalduste põhjal – Puudumine – Tagajärjed*

(Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2011/95, artikkel 4)

2. *Piirikontroll, varjupaik ja sisseränne – Varjupaigapoliitika – Pagulasseisund või täiendava kaitse seisund – Direktiiv 2011/95 – Rahvusvahelise kaitse taotluse läbivaatamise menetlus – Faktide ja asjaolude hindamine – Seksuaalse sättumuse tõttu tagakiusamise hirm – Nõue süstemaatiliselt hinnata seksuaalse sättumuse usutavust – Puudumine*

(Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2011/95, artikli 2 punkt d, artikkel 4 ning artikli 10 lõike 1 punkt d ja lõige 2)

3. *Piirikontroll, varjupaik ja sisseränne – Varjupaigapoliitika – Pagulasseisund või täiendava kaitse seisund – Direktiiv 2011/95 – Rahvusvahelise kaitse taotluse läbivaatamise menetlus – Faktide ja asjaolude hindamine – Seksuaalse sättumuse tõttu tagakiusamise hirm – Hindamine ekspertiisi abil – Lubatavus – Tingimused*

(Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2011/95, artikkel 4)

4. *Piirikontroll, varjupaik ja sisseränne – Varjupaigapoliitika – Pagulasseisund või täiendava kaitse seisund – Direktiiv 2011/95 – Rahvusvahelise kaitse taotluse läbivaatamise menetlus – Faktide ja asjaolude hindamine – Seksuaalse sättumuse tõttu tagakiusamise hirm – Hindamine projektiivsetel isiksusetestidel põhineva psühholoogiaekspertiisi abil – Õiguse era- ja perekonnaelu puutumatusle rikkumine – Lubamatus*

(Euroopa Liidu põhiõiguste harta, artikkel 7; Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2011/95, artikkel 4)

1. Tuleb rõhutada, et rahvusvahelise kaitse taotleja avaldused tema seksuaalse sättumuse kohta on rahvusvahelise kaitse taotluste erilist konteksti arvestades üksnes lähtepunktiks faktide ja asjaolude hindamise menetluses, mis on ette nähtud direktiivi 2011/95 artiklis 4 (vt analoogia alusel 2. detsembri 2014. aasta kohtuotsus A jt, C-148/13–C-150/13, EU:C:2014:2406, punkt 49). Sellest tuleneb, et ehkki rahvusvahelise kaitse taotleja peab selle sättumuse kui tema isiklikku sfääri kuuluva elemendi välja tooma, võib rahvusvahelise kaitse taotluste suhtes, mida on põhjendatud hirmuga tagakiusamise ees selle sättumuse tõttu, samamoodi nagu muudele tagakiusamise põhjustele tuginevate taotluste suhtes läbi viia direktiivi artiklis 4 ette nähtud hindamismenetluse (vt analoogia alusel 2. detsembri 2014. aasta kohtuotsus A jt, C-148/13–C-150/13, EU:C:2014:2406, punkt 52).

(vt punktid 28 ja 29)

2. Sellega seoses tuleb meenutada, et seksuaalne sättumus on omadus, mille põhjal võib olla võimalik tuvastada taotleja kuulumine teatud sotsiaalsesse rühma direktiivi 2011/95 artikli 2 punkti d tähenduses, kui ümbritsev ühiskond tajub isikute rühma, mille liikmed on sama seksuaalse sättumusega, erinevana (vt selle kohta 7. novembri 2013. aasta kohtuotsus X jt, C-199/12–C-201/12, EU:C:2013:720, punktid 46 ja 47), nagu kinnitab ka direktiivi artikli 10 lõike 1 punkt d. Direktiivi artikli 10 lõikest 2 nähtub siiski, et kui liikmesriigid hindavad, kas taotlejal on põhjendatud tagakiusamishirm, on tähtsusetu, kas taotlejal on tegelikult olemas tagakiusamist ajendav, teatud sotsiaalsesse rühma kuulumisega seotud omadus, tingimusel et sellise omaduse omistab taotlejale tagakiusaja.

Järelikult ei ole seksuaalse sättumuse tõttu tagakiusamise hirmu põhjal esitatud rahvusvahelise kaitse taotluse lahendamisel alati vaja direktiivi artiklis 4 ette nähtud faktide ja asjaolude hindamisel kaaluda taotleja seksuaalse sättumuse usutavust.

(vt punktid 30–32)

3. Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. detsembri 2011. aasta direktiivi 2011/95/EL, mis käsitleb nõudeid, millele kolmandate riikide kodanikud ja kodakondsuseta isikud peavad vastama, et kvalifitseeruda rahvusvahelise kaitse saajaks, ning nõudeid pagulaste või täiendava kaitse saamise kriteeriumidele vastavate isikute ühetaolisele seisundile ja antava kaitse sisule, artiklit 4 tuleb tõlgendada nii, et sellega ei ole vastuolus see, kui rahvusvahelise kaitse taotluste läbivaatamise eest vastutav asutus või kohtud, kellele on esitatud kaebus selle asutuse otsuse peale, määravad ekspertiisi taotleja väidetava seksuaalse sättumusega seotud faktide ja asjaolude hindamiseks, tingimusel et ekspertiisi läbiviimise kord järgib Euroopa Liidu põhiõiguste hartaga tagatud põhiõigusi, et kõnealune asutus ja kohtud ei raja oma otsust ainuüksi eksperdiarvamuses esitatud järeldustele ning et nad ei ole nende järeldustega seotud hinnangu andmisel taotleja avaldustele tema seksuaalse sättumuse kohta.

Ei saa välistada, et konkreetsetes kontekstis, kui hinnatakse rahvusvahelise kaitse taotleja avaldusi tema seksuaalse sättumuse kohta, osutuvad teatud liiki ekspertiisid faktide ja asjaolude hindamisel kasulikuks ning neid on võimalik läbi viia taotleja põhiõigusi kahjustamata. Sellegipoolest on oluline märkida esiteks, et nii direktiivi 2005/85 artikli 4 lõikest 1 ja artikli 8 lõikest 2 kui ka direktiivi 2013/32 artikli 4 lõikest 1 ja artikli 10 lõikest 3 tuleneb, et tuvastav asutus vastutab taotluste asjakohase läbivaatamise eest, mille tulemusel ta teeb taotluste kohta otsuse. Seega on ainult nende

asutuste ülesanne viia kohtu kontrolli all läbi faktide ja asjaolude hindamine, mis on ette nähtud direktiivi 2011/95 artiklis 4 (vt selle kohta 26. veebruari 2015. aasta kohtuotsus Shepherd, C-472/13, EU:C:2015:117, punkt 40). Sellest tuleneb, et tuvastav asutus ei või oma otsust rajada üksnes eksperdiarvamuses esitatud järeldustele ja et kõnealune asutus ei saa seda enam olla nende järeldustega seotud taotleja poolt oma seksuaalse sättumuse kohta tehtud avalduste hindamisel.

Mis puudutab seda, kas kohtul, kellele on esitatud kaebus tuvastava asutuse otsuse peale, millega on rahvusvahelise kaitse taotlus jäetud rahuldamata, on võimalik ekspertiis määrata, siis tuleb lisada, et nii direktiivi 2005/85 artikli 39 lõikes 1 kui ka direktiivi 2013/32 artikli 46 lõikes 1 on ette nähtud, et taotlejal on selle otsuse suhtes õigus tõhusale õiguskaitsevahendile kohtus, ilma et nendes sätetes oleks konkreetselt piiritletud menetlustoiminguid, mida kohtul on õigus määrata. Kuigi need sätted ei välista seega, et kohus võib tuvastava asutuse otsuse tõhusaks kontrollimiseks määrata ekspertiisi, on siiski ilmne, et lähtuvalt esiteks direktiivi 2005/85 artikliga 39 ja direktiivi 2013/32 artikliga 46 kohtutele omistatud spetsiifilisest rollist ning teiseks käesoleva kohtuotsuse punktis 41 esitatud kaalutlustest direktiivi 2011/95 artikli 4 kohta ei või asja lahendav kohus oma otsust rajada ainuüksi eksperdiarvamuses esitatud järeldustele ega või seda enam olla seotud järeldustes sisalduva hinnanguga taotleja avaldustele tema seksuaalse sättumuse kohta.

(vt punktid 37, 40, 42, 43, 45 ja 46 ning resolutsiooni punkt 1)

4. Direktiivi 2011/95 artiklit 4 tuleb põhiõiguste harta artiklit 7 silmas pidades tõlgendada nii, et sellega on vastuolus rahvusvahelise kaitse taotleja väidetava seksuaalse sättumuse tõlevastavuse hindamisel sellise psühholoogiaekspertiisi korraldamine ja kasutamine, mis on kõne all põhikohtuasjas ja mille eesmärk on projektiivsete isiksusetestide põhjal anda pilt taotleja seksuaalsest sättumusest.

Sellega seoses tuleb märkida, et niisuguse psühholoogiaekspertiisi, nagu on põhikohtuasjas kõne all, on määranud tuvastav asutus asjaomase isiku esitatud rahvusvahelise kaitse taotluse läbivaatamise menetluses. Seetõttu isegi juhul, kui põhikohtuasjas kõne all olevat laadi ekspertiisi aluseks olevate psühholoogiliste testide tegemise suhtes kehtib formaalselt eeldus, et asjaomane isik peab olema selleks nõusoleku andnud, tuleb tõdeda, et nõusolek ei ole tingimata antud vabalt, kuna tegelikult on see antud nende asjaolude sunnil, mis iseloomustavad rahvusvahelise kaitse taotleja olukorda (vt analoogia alusel 2. detsembri 2014. aasta kohtuotsus A jt, C-148/13–C-150/13, EU:C:2014:2406, punkt 66). Nagu kohtujurist oma ettepaneku punktis 43 märkis, on niisuguse psühholoogiaekspertiisi korraldamine ja kasutamine, nagu on põhikohtuasjas kõne all, seega käsitatav sekkumisena isiku õigusesse eraelu puutumatusetele.

Selles kontekstis, kui sekkumine taotleja eraellu võib olla põhjendatud selliste andmete kogumisega, mis võimaldaksid hinnata tema tegelikku vajadust rahvusvahelise kaitse järele, peab tuvastav asutus kohtu kontrolli all hindama, kas selle eesmärgi saavutamiseks on sobiv ja vajalik psühholoogiaekspertiis, mille ta kavatseb määrata või mida ta soovib arvesse võtta. Sellega seoses tuleb rõhutada, et põhikohtuasjas kõne all olevat ekspertiisi saab sobivaks pidada üksnes juhul, kui see põhineb rahvusvahelise teadlaskonna tunnustatavate standardite seisukohast piisavalt usaldusväärsetel meetoditel ja põhimõtetel. Igal juhul ei ole niisuguse ekspertiisi mõju taotleja eraelule, nagu on põhikohtuasjas kõne all, soovitava eesmärgiga vastavuses, kuna sellega õigusesse eraelu puutumatusetele sekkumise raskust ei saa pidada proportsionaalseks kasuga, mida see võib tuua faktide ja asjaolude hindamisele, mis on ette nähtud direktiivi 2011/95 artiklis 4.

(vt punktid 51, 53, 54, 57–59 ja 71 ning resolutsioon punkt 2)